

On-line Refereed Journal of the Center for Indigenous Knowledge and Community Studies
Sabaragamuwa University of Sri Lanka

Follow this and additional works at: www.sab.ac.lk
e-mail: akyaeditor@ssl.sab.ac.lk

**ක්‍රි.ව. 8-10 සියවස් අතර කාලයේ අනුරාධපුරය සහ බැග්බෑදිය අතර
වාණිජ සහ සංස්කෘතික සබඳතා**

රෝහිත දසනායක⁴

B.A, M.S.Sc, PhD

kmrdsanayaka@yahoo.com

සංක්ෂිප්තය

ගෝලීය ආර්ථික හා දේශපාලනික සබඳතා වර්තමානයට සීමා වුවක් නොවේ. එහි අක් මුල් බෙහෙවින් ඇතට විහිදුනු ඒවාය. ශ්‍රී ලංකාව හා බැග්බෑදිය අතර පැවැති සබඳතා උදාහරණ වශයෙන් ගත හැකිය. ඒ සඳහා පසුබිම් වූ සාධක ද විවිධය, විචිත්‍ර ය. ඓතිහාසික මූලාශ්‍ර හා ඒවායෙහි වර්තමාන කියවීම් පදනම් කරගත් මෙම ආධ්‍යානය ක්‍රි.ව. 8 - 10 සියවස් අතර කාලයේ අනුරාධපුරය සහ බැග්බෑදිය අතර වාණිජ සහ සංස්කෘතික සබඳතා පිළිබඳවය.

ප්‍රමුඛ පද: ඉතිහාසය, අනුරාධපුර, බැග්බෑදිය, වාණිජ හා සංස්කෘතික සබඳතා

හැඳින්වීම

ක්‍රි.ව. 7 වන සියවසේ දී ඉස්ලාම් ධර්මය බිහිවන අවස්ථාව වන විට ඉන්දියන් සාගරයේ විශේෂයෙන් එහි බටහිර කොටස ආශ්‍රිතව නාවික කටයුතු හා වෙළෙඳාම් සම්බන්ධයෙන් දීර්ඝ වූත් අඛණ්ඩ වූත් ඉතිහාසයක් ගෙවී ගොස් තිබුණි. එම කාලය තුළ සිදු කළ වෙළෙඳ සබඳතාවය, සාර්ථකත්වය, දේශපාලන බලය, උපායමාර්ගික වශයෙන් වැදගත් පිහිටීම, අමුද්‍රව්‍ය සහ හොඳ වරායවල් සොයා ගැනීමේ හැකියාව වැනි සාධක රැසක් මත රඳා පැවැති බව පෙනී යයි. මෙහිදී අවධාරණය කළ යුතු විශේෂ කරුණක් ඇත. එනම් ඉස්ලාම් ධර්මයේ පැන නැගීම සහ මුස්ලිම් පාලනය යටතේ අරාබි රාජ්‍යයේ ව්‍යාප්තියයි. එම සිදුවීම් ඉන්දියන් සාගරය තුළ මුස්ලිම් සහභාගිත්වය ඒකරාශි කළාවූ ප්‍රමුඛ සාධකයෝ වූහ. පුරාවිද්‍යාත්මක හා ඓතිහාසික මූලාශ්‍ර පෙන්වා දෙන අන්දමට ක්‍රි.ව. 7 වන සියවසේ දී ඉස්ලාම් ධර්මය බිහි වීම සමග අරාබිවරු දේශපාලන හා

⁴ Senior Lecturer, Department of History, University of Peradeniya

ආගමික බලවේගයක් වශයෙන් පෙරට ආහ. එසේම කෙටි කාලයක් තුළ සමස්ත බටහිර ආසියා ම යටතට ගත් අතර අත්ලාන්තික් සාගරයට ළඟා වීම සඳහා උතුරු අප්‍රිකාව හරහා තම බලය පතුරුවා හැරීමටද සමත් විය. එපමණක් නොව නැගෙනහිර දිසාවෙන් අරාබි ව්‍යාප්තියේ මුල් වසර තුළ දී පර්සියාව යටත් කර ගැනීම වැදගත් සිදුවීමකි. ක්‍රි.ව. 8 වන සියවස ආරම්භයේ දීම ඔවුන් තම බලය ඉන්දියාවේ සින්ද් හා මුල්තාන් දක්වා දීර්ඝ කරගෙන තිබීම අමතක කළ නොහැකි සිදු වීමකි. මෙම දේශපාලන පසුබිම යටතේ ලංකාව සමග එතෙක් බටහිර ආසියානුවන් පැවැත් වූ සබඳතා ස්වරූපය කෙබඳු වීද යත් විමසීමට ලක් කළ යුත්තකි.

මූලාශ්‍රය

ශ්‍රී ලංකාව සෙරන්දිබ් (Serandib)⁵ රතු කැට දිවයින හෙවත් Jaziratul Yakut⁶ (Island of Rubies), සියලාන් (Siyalan)⁷ සමිකාදිබ් (Samka-dib), සන්කාදිබ් (Sanka-dib), සරන්දිප් (Sarandip)⁸, තප්‍රවාන් (Tapravan)⁹ සලාභා (Salabha) , ලංගා, සහීලාන් (Sheelan)¹⁰, සින්ගල්දිබ් (Singaldid) , තබ්‍රුබානි (Thabrubani)¹¹, ආදී විවිධ නම්වලින් බටහිර ආසියානු ලේඛකයන්, ඉතිහාසඥයන්, කවීන් සංවරකයන් හා වෙනත් රචකයන් බොහොමයක් ව්‍යවාර කිරීමට පුරුදු වී සිටි බව සිය ලේඛන විමසීමේදී පෙනී යයි. එහි දී ඔවුහු වඩා සැලකිල්ලට ගනු ලැබුයේ එහි ස්වභාවික පිහිටීම, සම්පත් සතුටීම, යන කාරණයන් ය. ඊට පරිහානි රච ආදම් නම් සිය ආදි පිතෘවරයාගේ පා සටහන පිහිටා තිබීමේදී යන විශ්වාසය හේතු කොට ගෙන සිය කෘතීන්ගේ ඒ බව සඳහන් කිරීමට අමතක නො කිරීම ශ්‍රී ලංකාවේ වැදගත් කම මතු වී ඒමට බලපෑ අතුරු සාධකයන් විය. මුල් කාලීන භූගෝල විද්‍යාඥයෙක් වූ අල්-බලසුරි, මසුදි අල් ඉද්‍රිසි සහ සුලෙයිමාන් යන වෙළෙන්දන් ද ලංකාව

⁵ “*The Chāchnamāh*” An Ancient History of Sind (giving the history of the Hindu period down to the Arab conquest) Translated from the Persian manuscripts Mirza Kalichbeg Fredunbeg, Idarah-I Adabiyat-I, Delhi, 1900, pp. 69-70

⁶ *Futu’hu-l Buldā’n of Ahmad Ibn Yahya Ibn Jabir Al-Biladuri, The History of India, as Told by Its Own Historians: The Muhammadan Period*, (eds.) H.M. Elliot and John Dowson, Vol. I, Trubner and Co., London, 1867, pp. 118-119 *Baladhuri, Futuhul Buldān*, complete English translation, Mustafal Babi Halabi, (Pub. not given), Cairo, 1935, p. 423; Ahmad Nafis, 'The Arab knowledge of Ceylon' *Islamic Culture*, Vol.19, 1940-p.221

⁷ *Kitāb Al-Masālik Wa’ l-Mamālik, Abu’l-Kāsim Obaidallah Ibn Abdallah Ibn Khoradbeh, Bibliothéca Geographorum Arabicorum*, Vol. IV, (ed.), M.J. De Goeje, Lugduni-Batavorum, Apud E.J. Brill, Leiden, 1889, p. 42

⁸ *Futu’hu-l Buldā’n of Ahmad Ibn Yahya Ibn Jabir Al-Biladuri, The History of India, as Told by Its Own Historians: The Muhammadan Period*, (eds.) H.M. Elliot and John Dowson, Vol. I, Trubner and Co., London, 1867, pp. 118-119 *Baladhuri, Futuhul Buldān*, Complete English translation, Mustafal Babi Halabi, (Pub. not given), Cairo, 1935, p. 423

⁹ *Buzurg Ibn Shahriyar, Kitāb ‘Ajāyab-ul-Hind or The Book of the Marvels of India*, (English trans.), L. Marcel Devic, The Golden Dragon Library, London, 1928, p. 154

¹⁰ *Tahqiq ma li’l Hind: Alberuni’s India*, (ed. and trans.), Edward C. Sachau, S. Chand and Co., Delhi, 1964, p. 309

¹¹ M.A.M Shuki., 'Muslims of Sri Lanka: A Cultural Perspective', *Muslims of Sri Lanka*, (ed.), Shukri M.A.M. Beruwela, Naleemia Institute, 1989, p.337

සෙරන්දිබ් ලෙස ව්‍යහාර කර ඇති අතර අල් බරුණි සෙන්ගල් දිබ් හැරුණු විට ලංකා, සෙරන්දිබ්, ස්වර්ණ-භූමි, සහ සලාබ් ලෙසද ව්‍යවහාර ඇත.¹² ඉබන් ඡහිරියා සහ අබ්දුල් ෆිඩා තප්‍රොබෙන්, සහිලාන්, සංගාදිබ් ලෙස සටහන් තබා ඇති අතර පර්සියානුන් ශ්‍රී ලංකාව දැන ගෙන සිටියේ මුල් කාලීන අරාබි නාමයක් වන සින්ගල්දිබ් යනුවෙනි.¹³ ඇතැම්හු පැරණි ග්‍රීක නාමය වූ තප්‍රොබෙන් ලෙස ද ව්‍යහාර කිරීමට පුරුදු වී සිටියහ.

ක්‍රි.ව. 8 - 10 සියවස්වලදී අරාබි වංසකතාවල පර්සියානු කාව්‍ය සාහිත්‍යයේ මෙන් ම නොයෙක් දේශාටකයන්ගේ උගතුන්ගේ වාර්තාවල සෙරන්දිබ් දේශයේ ස්වභාවය වස්තූන් ආදී බොහොමයක් සඳහන් කරනුයේ අරාබි නාවික කටයුතුවල ආශ්‍රයෙන් ඔවුන් ලැබූ ජීවිතය ආසූරිනි. මෙයින් බොහෝ දෙනෙක් ශ්‍රී පාදය වැදීමට, මුතු මැණික් ලබා ගැනීමට හෝ අලුතෙන් යමක් සොයා ගැනීමට පැමිණියා වූ හෝ අය වෙති. සුලෙයිමාන් තාජ් (Sulaiman Tajir) ක්‍රි.ව. 850 ද ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණි අතර ඔහුගේ අදහස් *Salsilatatu-t Tawārikh*¹⁴ නම් කෘතිය ආසූරිත් ක්‍රි.ව. 900 දී ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණි Abu Zaid සඳහන් කොට තිබේ.¹⁵ මෙම කාලයේ දීම අරාබි භූගෝල විද්‍යාඥයන් වූ අල් ඉස්ථාක්‍රි (Al-Isthakri ක්‍රි.ව. 950)¹⁶ ඉබන් හක්වාල් (Ibn Hawqal ක්‍රි.ව. 977)¹⁷ අල් මක්දිසි (Al-Maqdisi - ක්‍රි.ව. 985) ආදීන් ශ්‍රී ලංකාවට නොපැමිණිය ද ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳ බොහෝ වැදගත් තොරතුරු සම්භාරයක් ඉදිරිපත් කොට තිබීම ප්‍රශංසනීයය. ඔවුහු වෙනත් අරාබි සංචාරකයන් හා වෙළෙඳුන් මගින් තොරතුරු ලබා ගෙන සිය කෘති සම්පාදනය කළෝය. අරාබි සංචාරකයන් ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ ලියූ සංචාරක ලේඛන පදනම් කරගත් විස්තරාත්මක වාර්තා අනුව යමින් අරාබි භූගෝල විද්‍යාඥයින් විසින් අදාළ කාලය තුළ සිදු වූ විස්මය ජනක වාණිජ කටයුතු පිළිබඳ කරුණු ඉදිරිපත් කොට තිබේ.¹⁸

¹² Imam, S.A., “Ceylon-Arab Relations”, in **Moors Islamic Cultural Home Souvenir**, Colombo, 1964-65, pp. 10-13.

¹³ *Tahqiq ma li'l Hind: Alberuni's India*, (ed. and trans.), Edward C. Sachau, S. Chand and Co., Delhi, 1964, pp. 209, 309

¹⁴ *Salsilatatu-t Tawārikh” of the Merchant Sulayman with editions by Abu Zaidu-l Hasan of Siraf, The History of India, as Told by Its Own Historians*, p. 5

¹⁵ *El-Mas'ūdi's Historical Encyclopaedia entitled “Meadows of Gold and Mines of Gems”*, (trans.), Aloys Sprenger, p. 184, Wmqgd .ekSu S. Muhammad Husayn Nainar, **Southern India as Known to Arab Geographers**, University of Madras, Madras, 1942, pp. 149-151

¹⁶ *Al-Istakhri, Al-Masālik wa'l-Mamālik, Bibliotheca Geographorum Arabicorum*, Vol. I, (ed.), M.J. De Goeje, Lugduni-Batavorum, Apud E.J. Brill, Leiden, 1927, pp. 170-173, 176-180 and *Al-Istakhri, Al-Masālik wa'l-Mamālik* (ed.), Mahammad Jabir, Abd al-'Al al-Hini, Cairo, 1961, pp. 169-178; *Kitābu-L-Akalim of Abu ishak, Al Istakhri, The History of India, as Told by Its Own Historians*, p. 26

¹⁷ *Ashkalu-l Bilad or the Kitabu-I, Māslik Wa-L Mamālik of Ibn Haukal, The History of India, as Told by Its Own Historians: The Muhammadan Period*, p. 31; *Ibn Hauqal, Surat al-Ard*, (ed.), J.H. Kramers, E.J. Brill,(Leiden, 1938), pp. 226-228 and 231-135

¹⁸ Ahmad Nafis, 'The Arab Knowledge of Ceylon ', **Islamic Culture**, Vol.19, 1945, p.221

ජනාවාස

ශ්‍රී ලංකාවේ අරාබි ජනාවාසයන් ගේ ව්‍යාප්තිය ද මෙකල ආරම්භ වී තිබුණි. මෙකල වාණිජ කටයුතුවලදී අරාබි භාෂාව ද ව්‍යවහාර වී තිබේ. ඔවුන් පදිංචි වී සිටි ප්‍රදේශ අරාබි ජනාවාස ලෙස හැඳින් වූවත් සාමාන්‍යයෙන් පර්සියානු අරාබි ඇබ්සිනියානු ජාතීන් සමග ද සම්ශ්‍රණය වී පොදුවේ ඉස්ලාමීයකරණයට ලක්ව අරාබියානු භාෂාව ව්‍යවහාර කරන තත්ත්වයට පත්ව සිටියහ.¹⁹ ඉස්ලාම් ආගම සහ අරාබි භාෂාව ඔවුන්ගේ කැපී පෙනෙන සංස්කෘතික ලක්ෂණ විය. මෙම සංස්කෘතික සබඳතාවලට මූලික පදනම් වූයේ වාණිජ කටයුතු ය. ක්‍රි.ව. 7 වන සියවසේ සිට ඉන්දු නිම්නය දක්වා ව්‍යාප්ත වූ විශාල අධිරාජ්‍යයක් ගොඩ නැගීමත් සමග මෙම තත්ත්වය වඩාත් වර්ධනය වූ බව ඉහත පෙන්වා දී ඇත. සැලකිය යුතු මෙම ව්‍යාප්තිය සිදු වූයේ නැගෙනහිර සිට අත්ලාන්තික් සාගරයට ද බටහිර සහ දකුණේ අරාබියානු මුහුදේ සිට උතුරේ තුර්කි. කොකේසියස් දක්වා ය. ආරම්භයේ සිට ම අරාබි භාෂාව මුස්ලිම් ලෝකයේ සාහිත්‍යායික භාෂාව විය, අරාබි භාෂාව විදේශ විද්‍යාවක් සමග වැඩි දියුණු වී ගියේය. ක්‍රි.ව. 9-10 සියවස්වල දී ප්‍රකට අද්විතිය සාහිත්‍යායික භාෂා ධාරාවක් ලෙස විශ්වීය මට්ටමකට පත් වී ගියේය.²⁰ පර්සියානු ගල්ෆ් ප්‍රදේශයේ සිට ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණි අරාබි වෙළෙඳුන් මූලිකව ඔවුන්ගේ ඉස්ලාම් ආගම සහ අරාබි භාෂාව රැගෙන ආහ. ඔවුහු පර්සියන් ගල්ෆ්හි නිරන්තරයෙන් ව්‍යවහාර කරනු ලැබූයේ අරාබි භාෂාව වීම එයට මූලික හේතුව විය. එසේ ම ආගමික වාග් විද්‍යාත්මක අතින් ඉස්ලාම් ආගම සහ අරාබි භාෂාව ශාස්ත්‍රීය ප්‍රකාශනයන් ඉදිරිපත් කිරීමට ද උපකාරක ලෙස යොදා ගැණින.²¹ ක්‍රි.ව. 9-10 සියවස්වල අරාබි සංචාරකයන්ගේ සහ රචකයන්ගේ වාර්තාවලට අනුව පෙනී යන්නේ සින්ද්‍ර ප්‍රදේශවල²² සහ වෙනත් ශ්‍රී ලංකාවේ මුහුදු බඩ ප්‍රාන්තවල මලයා අර්ධද්වීපයේ සහ චීනයේ කැන්ටන් ඇතුළු මුහුදුබඩ ප්‍රාන්තවල භාවිත කළ බව ය. සිය භාෂාව ආගමික මෙන් ම වාණිජ කටයුතුවලට අනුබලයක් ලෙස වැදගත් විය. සමකාලීන ශ්‍රී ලංකාවේ අරාබි සම්භවක් ඇති මුස්ලිම්වරු අරාබි බස කථාකරන්නට ඇතැයි විශ්වාස කරන අතර එය ඔවුන්ට මුස්ලිම් ලෝකය සමග විශේෂයෙන් බැග්දාද් නරගය සමග ගනු දෙනු පැවැත්වීමේ දී වඩාත් මහෝපකාරී විය. ඉහත දක්වූ ලෙස මුස්ලිම් සමාජයේ ඉස්ලාම් ආගම සහ අරාබි බස ඉතා අවශ්‍යය එකිනෙකින් බැඳුණු කොටස් විය. මෙම පදනමින් මෙම යුගයේ ශ්‍රී ලංකාවේ පැවැති මුස්ලිම් සමාජ සංවිධානය පිළිබඳ යමක් සිතා ගත හැකිය.

මෙකල විශාල මුස්ලිම් පිරිසක් ජනාවාස කරගෙන සිටි අතර විවිධ මාධ්‍යයෙන් ඔවුහු දිනපතා ඔවුන්ගේ ආගමික පිළිවෙත් කරගෙන ගියහ. සෑම මුස්ලිම් සමාජ සංවිධානයක ම ඉතා වැදගත් අංගයක් ලෙස පල්ලිය (mosque) සැලකිය හැකිය. මුස්ලිම් ජනාවාසයන් පැවැති ස්ථානවල කුරානය ඉගැන්වීමට කුඩා ආගමික ගොඩනැගිල්ලක් ලබන්නට ඇත. නමුත් මෙම කාලයේ පැවැති පල්ලිවල

¹⁹ S.M.Yusuf, 'Ceylon and Arab Trade', **University of Ceylon History of Ceylon**, Colombo, 1960, p.709
²⁰ M.A.M. Shukri, "Muslims of Sri Lanka: A Cultural Perspective", M.A.M. Shukri, (ed.), **Muslims of Sri Lanka**, Naleemia Institute, Beruwela, 1986, p.340
²¹ **Ibid**, p.340
²² Majid Husain, **Evolution of Geographical Thought**, Rawat Publications, New Delhi, 1995, p. 118

සවභාවය පිළිබඳ යම් අදහසක් ලබා ගැනීමට ශේෂ වී ඇති ස්මාරකයක් දක්නට නොලැබේ. නූතනයේ පවතින ඇතැම් පැරණි පල්ලිවල ආරම්භක ඉතා පැරණි යුගයක් දක්වා ගෙන යාමට ඇතැමුන් උත්සහ කළ ද එයට ප්‍රමාණවත් සාක්ෂි නො මැත. මෙතෙක් කලක් එවැනි ගොඩනැගිලි ශේෂව තිබේ යැයි සිතීම උගහට ය. ශුක්‍රී මහතාගේ අදහස වන්නේ ඉස්ලාමීය සම්ප්‍රදායන්ට අනුව කුරානය ළමුන්ට ඉගැන් වූ Kuttab හෙවත් කුරාන් පාසැල් පල්ලිවලට අනුබද්ධිතව පවතින්නට ඇති බව ය.²³ නමුත් ඒ පිළිබඳ නිශ්චිත අදහසක් දීමට ප්‍රමාණවි සාක්ෂි මෙම කාලයේදී හමු නොවේ. ඉදිරියේ දී සාකච්ඡාවට බඳුන්වන අරාබි බසින් යුතු සෙල්ලිපි විශේෂයෙන් 9-10 සියවස්වලට අයත් යැයි සැලකිය හැකි සෙල්ලිපිවල අක්ෂර පවා බැග්ඩාදයේත් සකසා එවන ලද ඒවා බව සිතිය හැකි බැවින් එවැනි ලිපි සැකසීම ට තරම් භාෂාව හැසිර වූ පුද්ගලයන් නො සිටින්නට ඇතැයි අනුමාන කළ හැකිය. අරාබි භාෂාව සහ ඉස්ලාම් ආගම පිළිබඳ ඉහත සඳහන් කිරීම්වලින් මග පාදා ගැනීමට අවශ්‍යය වූයේ ශ්‍රී ලංකාවේ හමුවන අරාබි සෙල්ලිපිවල අර්ථය කුමක් දැයි විග්‍රහ කිරීමට පසුබිම හඳුනා ගැනීම සඳහා ය.

සංස්කෘතික සබඳතා

වෙළෙඳාම සඳහා ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණි අරාබි වෙළෙඳුන් සිය අධිරාජ්‍යයාගේ අගනුවර වූ බැග්ඩාද් සමග ඉතා වැදගත් සංස්කෘතික සබඳතා ඇති කර ගැනීමට උත්සහ කරනු ලැබූයේ සිය ආර්ථික කටයුතු තවදුරටත් සාර්ථකව පවත්වා ගෙනයාම සඳහාය. බැග්ඩාද්ගේ රජු අබ්බාසිද් රාජවංශයේ කාලීන් වූ හිජ්‍රා වර්ෂ 295 සිට 320 එනම් ක්‍රි.ව. 907 සිට 932 දක්වා රජ කළ අල් මුක්තා දීර් බිල්ලාහ් (Al-Muktadir bi' llah)²⁴ රජු විසින් Kahalid Bin Abu Bakaya ආගමික ගුරුවරයෙකු ශ්‍රී ලංකාවේ මුස්ලිම්වරුන් ගේ ඉල්ලීමෙන් හිජ්‍රා වර්ෂ 300 දී එනම් ක්‍රි.ව. 912²⁵ දී මෙහි එවන ලදී. ඔහු හිජ්‍රා වර්ෂ 317²⁶ රජබ් (Rajab) මස 5 වන එනම් ක්‍රි.ව. 929²⁷ දී මිය ගිය අතර කාලීන් තමා විසින් මෙම ආගමික ගුරුවරයා පිළිබඳ සටහන් තබමින් සොහොන් ගලක් මෙහි එවා තිබේ. මොහු ආගමික ගුරුවරයෙකු ලෙස ශුක්‍රී මහතා හඳුනා ගෙන ඇත.²⁸ එම සොහොන් ගල (tombstone) කොළඹ

²³ M.A.M. Shukri, “Muslims of Sri Lanka: A Cultural Perspective”, in M.A.M. Shukri, (ed.), **Muslims of Sri Lanka**, Naleemia Institute, Beruwela, 1986, p. 340

²⁴ Jalalu’ddin A’ssuyuti, **History of the Caliphs**, (trans.), H.S. Jarrett, Baptist Mission Press, Calcutta, 1881, p. 555

²⁵ Y=IS% uy;df.a ,smsfha ysÈrd j¾I ls%’j’ g fhdod .ekSfiÈ fodaIhla isÿ ù we;’ tys ysÈcd j¾I 300 ls%’j’ 930 f,i fhdod we;’ kuq;a th ls%’j’ 912 úh hq;=h’ M.A.M. Shukri, “Muslims of Sri Lanka: A Cultural Perspective”, **op.cit.**, p. 341

²⁶ Mohamad Sameer Bin Hajie Ismail Effendi, “Archaeological Evidence of Early Arabs in Ceylon”, **Moor’s Islamic Cultural Home Souvenir**, Colombo, 1944-1965, p. 31

²⁷ we;eï ;ekl yscrd j¾I 337 f,i i|yka ù we;’ **Moor’s Islamic Cultural Home Souvenir**, Colombo, 1970-76, p. 46

²⁸ M.A.M. Shukri, **Islam in Independent Sri Lanka**, Department of Muslim Religious and Cultural Affairs, Colombo, 2000, p. 50.

ජාවන්ත මුස්ලිම් සුසාන භූමියේ තැන්පත් කර තබන ලදී. මෙය එක් ලන්දේසි නිලධාරියෙකු විසින් 1787 දී ගලවා ඉවත් කොට නිවසේ පඩියක් ලෙස භාවිත කොට තිබේ.²⁹

ක්‍රි.ව. 1806-1819 දක්වා ශ්‍රී ලංකාවේ අග්‍රවිශ්වයකාරවරයා ලෙස කටයුතු කළ සර් ඇලේසන්ඩර් ජොන්ස්ටන් විසින් මෙහි ඉතිහාසය බැග්ඩැඩ් නුවරින් දැනගෙන ඒ පිළිබඳ වගකිව යුතු රාජ්‍ය නිලධාරීන්ට දන්වන ලදී. පසුව මෙම අරාබි කුර්ෂි ලිපියේ තීන්ත පිටපතක් (Ink impression) එංගලන්තයට යැවූ අතර එහි පරිවර්තනය කේම්බ්‍රිජ් විශ්වවිද්‍යාලයේ අරාබි භාෂාව පිළිබඳ මහාචාර්ය සර් සැමුවෙල් ලී වෙත යවන ලදී.³⁰

මෙම සෙල්ලිපිය ශ්‍රී ලංකාවෙන් හමුවන පළමු අරාබි ලිපිය වන අතර සැමුවෙල් ලී විසින් මෙම ලිපිය පරිවර්තනය කර තිබෙනුයේ මෙසේය. 'දයාවන්ත කාරුණාහරිත දෙවියන්ගේ නාමයෙන් මොහොමද් යනු දෙවියන්ගේ ද අනුශාසකවරයා ය. දෙවියන්ගේ ආශීර්වාදය සහ සාමය ඔහුට ලැබේවා. දෙවියනි ඔබේ සේවකයාගේ පුත්‍රයා කිතාබ් ඉබන් අබ්බකයා ලෝකය හැර ගොසිනි' සැමුවෙල් ලී ට අනුව අබ්බකයා මිය ගොස් ඇත්තේ හිජ්ජා වර්ෂ 337 රිජ්බ් මාසයේ 5 වැනිදා ය.³¹

²⁹ Ibid., p.46

³⁰ Alexander Jonston, "A Kufic Inscription Found in Ceylon", **Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland**, Vol. 1, Part III, London, 1827, pp. 537-548

³¹ Mohamad Sameer Bin Hajie Ismail Effendi, "Archaeological Evidence of Early Arabs in Ceylon", **Moor's Islamic Cultural Home Souvenir**, (Colombo, 1944-1965), p. 31; Somasiri Devendra, "New Light on Some Arabic Lithic Records in Sri Lanka", **Sri Lanka and the Silk Road of the Sea**, pp. 209-210

කොළඹ ජාවත්තෙන් හමු වූ අඩු බකයා නම් ගුරුවරයාගේ අරාබි සෙල්ලිපි දැනට කොළඹ කෞතුකාගාරයේ තැම්පත් කර තිබේ.

මීට අමතරව මන්නාරම දකුණු ප්‍රදේශයේ පුලියන්තිවි ස්ථනයෙන්ද³² අනුරාධපුර පුත්තලම් මාර්ගයේද³³ මෙවැනිම ලිපි හමුවී තිබේ. එසේම මෙකල අබ්බාසිද් පාලන කාලයට අයත් කාසිද ලංකාවෙන් හමු වී තිබේ.³⁴ මෙම තොරතුරුවලින් පැහැදිලි වන්නේ බැග්ඩාද් අධිරජු සමග සම්බන්ධතා පවත්වා ගැනීමට තරම් බලවත් මුස්ලිම් වෙළෙඳ ප්‍රජාවක් මෙහි සිටි බව ය. එම සබඳතා ඉතාමත් දෘඪ හා සුහදශීලී එකක් බව කාලීන් රජු සොහොන් ගල් එවීමෙන් පෙනේ. මෙම අන්තර් හුවමාරුවේ ස්වභාවය පිළිබඳව ඇලෙක්සෙන්ඩර් ජොන්ස්ටන් මෙසේ ලියයි. එක් පැත්තකින්

³² n,kakMahamed Samir, “Recent Archaeological Finds”, **Moor’s Islamic Cultural Home Souvenir**, 111, Colombo, 1970-76 , p. 46; Mohamad Sameer Bin Hajie Ismail Effendi, “Archaeological Evidence of Early Arabs in Ceylon”, **op.cit.**, p. 32; Somasiri Devendra, , “New Light on Some Arabic Lithic Records in Sri Lanka”, **Sri Lanka and the Silk Road of the Sea**, pp. 209-219

³³ Mohamad Sameer Bin Hajie Ismail Effendi, “Archaeological Evidence of Early Arabs in Ceylon”, **op.cit.**, p. 34; Somasiri Devendra, “New Light on Some Arabic Lithic Records in Sri Lanka”, **op.cit.**, p. 211

³⁴ Venetia Porter, “Islamic Coins Found in Sri Lanka”, **op.cit.**,p. 225; Harun al-Rashid A.H. 170-193 (A.D.786-809) AV (gold) B.M.C. (Catalogue of Oriental Coins in the British Museum) I, No. 149, see. H.W. Codrington, **Ceylon Coins and Currency**, Memories of the Colombo Museum Series A, No. 3, Colombo, 1924, p. 157

බැග්දාදයේ කාලිග් යටතේ පර්සියන් ගල්, බුසෝරාහ් (Bussorah) සහ අනෙක් රටවල් තබා ගනිද්දී අරාබිය, ගල් හා ඊජිප්තුව සමග මුස්ලිම් මහමද් බලය මධ්‍යධරණී මුහුද දිගේ ද පවත්වාගෙන යන ලදී. ඔවුන්ගේ අරාබි සහ ග්‍රීක රෝම සම්භාව්‍ය විද්‍යාවෙන් සාහිත්‍යය සියල්ල ශ්‍රී ලංකාවට හඳුන්වා දෙන ලදී.³⁵

චින්තකමය හුවමාරුව

අලෙක්සන්ඩර් ජෝන්ස්ටන්ගේ මෙම ප්‍රකාශය වඩා පුළුල් දැනීමකින් යුතුව කළ ප්‍රකාශයක් බව පිළිගැනීමට අසීරුය. විශේෂයෙන් අරාබි සහ ශ්‍රී ලංකාව අතර පැවැති සබඳතාවය නිසා එම ප්‍රදේශවල පැවැති සියලු ශාස්ත්‍රයන් ශ්‍රී ලංකාවට හඳුන්වා දෙන ලද්දි සිති ම එතරම් ශාස්ත්‍රීය නොවේ. එසේ පැමිණි බවට ප්‍රමාණවත් සාක්ෂි ද නො ලැබේ. නමුත් චින්තකමය හුවමාරුවක් හෙවත් අන්තර් ක්‍රියාවක් සිදු වී ඇති බවට ඇතැම් සාක්ෂි ලැබේ. ශ්‍රී ලංකාවේ මුස්ලිම්වරුන්ගේ ඉල්ලීමෙන් බැග්දාදි කාලිග් විසින් ශ්‍රී ලංකාවට එවූ ආගමික ගුරුවරයාගේ ප්‍රවෘත්තියෙන් මෙම දෙරට අතර තිබූ සබඳතාව වටහා ගත හැකිය. අබ්දුල් රහමන් බින් හනිම් මුසා අස්සයිලානි (Abdur Rahman Bin Hatim Musa as-Sailani) විසින් හිජ්ජා වර්ෂ 264 හෙවත් ක්‍රි.ව. 877 දී බැග්දාදයේ දක්නා ලද උගතෙක් පිළිබඳ සඳහන් කරන අතර මෙම උගතා ශ්‍රී ලංකාවේ දීර්ඝ කාලයක් සිටි නිසා නිස්බා (nisba) නම් ගෞරවනවිත නාමය අරාබි පිළිවෙක් අනුව දිනා සිටි අයෙක් බව ද සඳහන් කරයි.³⁶

අබ්බාසිද් පාලකයින් යටතේ ඔවුන්ගේ අගනුවර වූ බැග්දාදි නගරයේ අද්විතිය ආර්ථික දියුණුවක් සහ ශාස්ත්‍රීය උන්නතියක් දක්නට ලැබුණි. අරාබි නිසොල්ලාසයේ බොහෝ කථාවලට ප්‍රස්තුත වූ බැග්දාදි හා බැලසෝරා නගර පිළිබඳ ව දක්වන විස්තර කථනයක් තුළින් ඒවා අතිශයින් සමෘද්ධි මත් නගර වූ බවට සාක්ෂි බහුලව ලැබේ.³⁷ අබ්බාසිද් කාලීග් මාමුන් (ක්‍රි.ව.813-833 හිජ්ජා වර්ෂ 198-218³⁸) බැග්දාදි නගර සංවර්ධනය කිරීමෙන් අනතුරුව සිට සියවස් තුනක් පමණ අතුළත අරාබි ශාස්ත්‍රීය ක්ෂේත්‍රයේ (Arabic reading world) ප්‍රධාන දාර්ශනික චින්තන ධාරාවක් වූ ඇරිස්ටෝටල්ගේ චින්තනනය ගැලන්ගේ වෛද්‍ය විද්‍යාත්මක චින්තනය මෙන් ම පර්සියානු ඉන්දියානු විද්‍යාත්මක චින්තනය කැට්ට පෝෂණය වූ නව සොයා ගැනීම් පිළිබඳ පර්යේෂණවලින් ද ප්‍රභාවත් වූ පරිසරයක් සකස් වී තිබුණි. යම් නිර්මාණාත්මක ක්‍රියාකාරකම්වල ඉතා වැදගත් පරිවර්තන

³⁵ Alexander Jonston, “A Kufic Inscription Found in Ceylon”, **Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland**, Vol. 1, Part III, London, 1827, pp. 537-548

³⁶ S.A. Imam, “Ceylon Arab Relations”, **op.cit.**, p. 13; M.A.M. Shukri, “Muslims of Sri Lanka: A Cultural Perspective”, **op.cit.**, p. 341

³⁷ úia;r ilyd n,kak' Andre, Clot, **Harun al-Rashid and the World of the Thousand and One Nights**, Translated from the French by John Howe, Saqi Books, London, 1986

³⁸ Jalalu'ddin A'ssuyuti, **History of the Caliphs**, (trans.), H.S. Jarrett, Baptist Mission Press, Calcutta, 1881, p. 553

වෛද්‍ය විද්‍යාව, දර්ශනය තර්ක ශාස්ත්‍රය, තාරකා ශාස්ත්‍රය සහ වෙනත් ස්වතන්ත්‍ර නිර්මාණ කාර්යන් රැසක් මෙම ක්ෂේත්‍රයට ඇතුළත් වී පැවැතිණි.

අබ්බාසිද් කාලීන්වරු සියවස් 5 ක් පමණ පාලනය කළ අතර (ක්‍රි.ව. 750-1258) බොහෝ රජවරු විද්‍යාත්මක අධ්‍යයන කටයුතුවලට සහාය දුන්හ. අබු ජෆාර් අල් මන්සූර් (Abu Ja'far al-Mansur ක්‍රි.ව.745-775) හරවුන් - අල් - රෂීඩ් (ක්‍රි.ව.786-809) අල් මාමුන් රජු (ක්‍රි.ව. 813 -- 833) එසේ අනුග්‍රහ දැක්වූ පාලකයන් අතර ඉතා ප්‍රසිද්ධ අල් මාමුන් රජු *Bay al- Hikma* (house of wisdom) නම් අයතනය පිහිටුවා විද්‍යාත්මක වින්තනය වැඩි දියුණු කළේය.³⁹ මාමුන් කාලීන්වරයාගේ කාලයේ මෙම වින්තන ධාරාවක් වඩා වර්ධනය විය. තර්කයට මුල් තැන දෙමින් වින්තනයන් හැදෑරීමට පෙළඹුන යුගයක් විය. කාලීන්වරයාගේ අනුග්‍රහයේ එක් කොටසක් වූ ස්වභාවික ආගම සහ සංකල්ප ඔස්සේ බොහෝ දුර ගිය ඔවුහු විරාගන ආගමික සම්ප්‍රදායට පටහැනි තත්ත්වයට ද එළඹුණහ. නායකයාගේ අනුග්‍රහයෙන් ස්වකීය බුද්ධි විෂය වූ ඉස්ලාම් ධර්මය කඩුවේ බලයෙන් සාමාන්‍ය ජනතාවට පිළිගැන්වීමට පවා පෙළඹුණ හ. මෙම වාදය නිසා ම ඔහු ස්වකීය පරමාර්ථය සමග විනාශ වී ගියහ. එහෙත් ලේ වැගිරීම් ඇතිවීමට පෙරාතුව ඉස්ලාම් වින්තන මාර්ගයේ නො මැකෙන සටහන් තබන ලද්දේ පමණක් නොව විරන්තන ඉස්ලාම් ධර්මයේ පැවැති අනමයතාවය ද සඳහට ම නැති කර දමන ලදී. කෙසේ නමුදු මෙකල අරාබි වින්තකයන්ගේ කාර්යභාරය ඉතා වැදගත් විය. මෙකල බටහිර ලෝකයේ hazes නමින් ප්‍රසිද්ධ සිටි අල් රයි (ක්‍රි.ව. 865-965) සහ ඉබන් සීනා හෙවත් ඇවිසින්නා (ක්‍රි.ව. 1037) වැනි විද්වතුන් අරාබි වෘත්තාන්ත ඉතිහාසයේ (annals history) කැපී පෙනෙන විද්වතුන් දෙදෙනෙකි.⁴⁰ මෙම වින්තනය ලෝක ව්‍යාප්ත කිරීමට ඔවුන්ගෙන් සුවිශාල සේවයක් සිදු විය.

එසේම මෙම කාලයේ ඉන්දු අරාබි විද්‍යාත්මක දැනීම හුවමාරුව වර්ධනය වූ කාලපරිච්ඡේදයක් ද විය. බොහෝ අරාබිහු වෛද්‍ය විද්‍යාත්මක දැනුම ලබා ගැනීම සඳහා ඉන්දියාවට පැමිණියහ. විද්‍යාව, ජ්‍යෝතිෂ ආදී ග්‍රන්ථ එමගින් අරාබියට ගෙන ගිය අතර ඒවා අරාබි බසට ද පරිවර්තනය කරන ලදී. ක්‍රි.ව. 711 දී ඉන්දියානු සංචාරකයෝ ආර්ය සිද්ධාන්තය බැග්ඩාදයට හඳුන්වා දෙන ලදී.⁴¹ එසේම බටහිර ආසියානු තාක්ෂණික හා විද්‍යාත්මක වින්තක ධාරාවක් ද ගලා ඒම තුළින් අන්තර් හුවමාරුවක් සිදු විය. පසුකාලය වන විට මෙම තත්ත්වය තව දුරටත් වර්ධනය වූ බව වර්තමාන පර්යේෂණවලින් අනාවරණය වී තිබේ.⁴² අල් බරුනි මෙම පාර්ශවයෙන් සුවිශාල කොටසක් ආවරණය කළේය. හෙතෙම 11 වන සියවසේ මුල් භාගයේ ඉන්දියාවට පැමිණි අතර ජ්‍යෝතිෂ ග්‍රන්ථ බොහොමයක් අරාබි බසට පරිවර්තනය කරන ලදී. ග්‍රීක, රෝම මෙන් ම ඉන්දීය විද්‍යාව, දර්ශනය අරාබි ජනයාට සිය භාෂාවෙන් ලබා දීමට ඔහු ගත් ප්‍රයත්නය අරාබි ජනයා සඳා අනුස්මරණීය

³⁹P.K. Hitti, **History of the Arabs**, Macmillan, London, 1946, pp.363-407

⁴⁰ Tyq jvd m%isoaO jQfha tu kusks P.K. Hitti, **History of the Arabs**, Macmillan, London, 1946, pp.364

⁴¹ Maqbul S Ahamed, **Indo-Arab Relations**, Indian Council for Cultural Relations, New Delhi, 1978, pp.20-27

⁴² Refaqt Ali and Maloni Ruby Khan, *Transmission of Science and Technology to India from Iran 1200-1526 A.D in Indo-Iran Relations*, Department of History, University of Mumbai, 2002, pp.173-210

සිද්ධියක් ලෙස සලකති.⁴³ ශ්‍රී ලංකාවේ සිටි මුස්ලිම්වරු ද මෙම ශාස්ත්‍රීය කාර්යයන් සමග සමීප සබඳතාවයකින් යුතුව සිටි බව සිතිය හැකිය. එසේ සිතිය හැකි වූයේ අබ්බාසිද් කාලීන්වරු සමග මෙන්ම අරාබි ලෝකය සමග ඔවුන් සබඳතා පවත්වමින් සිටි නිසාය. මෙම ශාස්ත්‍රීය කටයුතු කියවා බැලීමට තරම් ඔවුහු අරාබි බස හොඳින් දැන ගන්නට ඇත. ඉහත අරාබි ලිපිය පිහිටුවන්නට ඇත්තේද අරාබි බස කියවන්නට පිරිසක් සිටි නිසා යැයි ද කෙනෙකුට අදහස් කළ හැකිය. අලෙක්සන්ඩර් ජොන්ස්ටන් මෙරටින් පිටත් වීමට පෙර මුස්ලිම් වෛද්‍යවරයන්ගේ පාඨල දැනුම පිළිබඳ දක්වනුයේ මෙවැනි අදහසකි. ඔවුන් ශ්‍රී ලංකාවට හඳුන්වා දුන් වෛද්‍ය විද්‍යාත්මක ක්ෂේත්‍රය වූයේ Arcenna පිළිබඳ දැනුමයි. ඇරිස්ටෝටල්, ජ්ලේටෝ, සුසිලිඩ් (Euclid) ගැලන්, සහ ටොලමි වැනි අයගේ ඉගැන්වීම්වල අරාබි පරිවර්තනය ද හඳුන්වා දුන්හ. මම ශ්‍රී ලංකාවේ සිටින කාලයේදී මොහොමද් පූජකයන් සහ වෙළෙඳුන් විසින් මෙම ලේඛන මා වෙත රැගෙන ආ අතර ඒවායේ මුල් පිටපත් බැග්ඩාද්වල අවුරුදු සිය ගණනක් තිස්සේ ඔවුන්ගේ පවුල්වල මුතුන් මිත්තන් විසින් සුරක්ෂිතව ආරක්ෂා කරන ලද ඒවාය.⁴⁴

රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සබඳතා

බුරාසන්නි අබු මෂාර් අල් බල්බි (ක්‍රි.ව.885) හෙවත් මධ්‍යකාලීන යුරෝපයේ අලු බුනාසාර් නමින් ප්‍රසිද්ධ පුද්ගලයා විශ්ව කෝෂ දැනුමින් යුක්ත විය. හෙතෙම ජ්‍යෝතිෂ විද්‍යාවට කර තිබෙන දායකත්වය ඉතා ඉහළ ය. සමකාලීන ලෝකයේ දක්ෂත ම ජ්‍යෝතිෂඥයා ලෙස ඔහු සැලකිය හැකිය. සරන්දිබ් රජුගේ කැමැත්ත පරිදි ලකදිව ද ඔහුගේ නම ප්‍රසිද්ධ විය. සෙරන්දිබ් රජු අලුත උපන් කුමාරයාගේ කේන්ද්‍රය ඔහු ලවා පරීක්ෂා කරවා ගත් බව සඳහන් වේ. මෙම ප්‍රධාන ලේකම් ජ්‍යෝතිෂඥයාගේ උපදේශකත්වය ලබා ගන්නට ඇත්තේ පළමුවන සේන රජු යැයි දක්වන එස්.ඒ. ඉමාම් මහතා එම රජු සඳහා වර්ෂය යොදා ඇත්තේ දෙවන සේන රජුගේ වර්ෂයයි. එය මුදුණ දෝෂයේ හෝ ඉමාම් මහතාගේ අතපසු වීමක් ද යන්න නිශ්චිත නැත.⁴⁵ පළමුවන සේන (ක්‍රි.ව. 833-853) රජු යැයි අනුමාන කළත් මෙම අදහස සඳහන් කරන ජ්‍යෝතිෂඥයාගේ කාලය හා වඩාත් සමකාලීන විය හැක්කේ දෙවන සේන රජු (ක්‍රි.ව. 853-887) යැයි අදහස් කිරීමට ඉඩ කඩ පවතී. ශ්‍රී ලංකාවේ මූලාශ්‍රවලින් හෙලිදරව් නොවන ඇතැම් පාර්ශවයන් පිළිබඳ අරාබි මූලාශ්‍රවලින් එළිදැක්වෙන බවක් මෙම තොරතුරුවලින් පෙනී යයි. ක්‍රි.ව. 1291 දී පමණ රවික ගුලිස්ථාන් (Gulistan) හෙවත් *Rose Garden of Sadi of Shiraz* ග්‍රන්ථයේ කථාවක ශ්‍රී ලංකාවේ දක්ෂ අක්ෂි වෛද්‍ය ක්‍රමයක් (knowledge of ophthalmology possesses) පිළිබඳ කතාවක් ඇත. එක්තරා නීති විශාරදයෙකුට

⁴³ úia;r iljyd n,kak' H. M., Said Karachchi (ed.), **Al-Biruni Commemorative Volume, Proceedings of the International Congress held in Pakistan on the Occasion of Millenary of Abu Raihan Muhammad Ibn Ahmad al Biruni (973-1051 A.D.)**, Hamdard National Foundaton, Hamdard, 1979.

⁴⁴ wef,lafikav¼ fcdkaiagka úiska 1827 § fmnrjdb 3 od hg;a úð; Ndr f,alî;=ud g hjk ,o ,smshl ^Despatch& mßj¼;khAlexander Jonston, “A Kufic Inscription Found in Ceylon”, **Transactions of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland**, Vol. 1, Part III, London, 1827, pp. 537-548

⁴⁵ S.A. Imam, “Cultural Relation between Sri Lanka and Iran”, in Senake Bandaranayaka et, al., (eds.), **Sri Lanka and the Silk Road of the Sea**, The Sri Lanka National Commission for UNESCO and the Central Cultural Fund, Colombo, 1990, p.176

විරූපි දියණියක් සිටි අතර විරූපි බව නිසා විවාහ කර දීම පියාට ප්‍රශ්නයක් විය. පසුව එක්තරා අන්ධ මිනිසෙකුට කැමති වී ඇය හා විවාහ විය. ඒ සමග සෙරන්දිබ් දිවයිනේ සිට ඉතා දක්ෂ අක්ෂි වෙද්‍යවරයෙකු පැමිණියේය. ඔහු අන්ධභාවය නැති කළ හැකි වෙද්‍යවරයෙක් නිසා තම බැනනුවන් ඔහුට පෙන්වා ප්‍රතිකාර නො ගන්නේ ඇයි දැයි නීති විශාරදයාගෙන් බොහෝ දෙනෙක් විමසා සිටිය හ. එවිට ඔහුගේ පිළිතුර වූයේ එසේ වුවා නම් ඔහුට දූස් පෙනීම ලැබී මගේ දියණියත් විරූපි බව දැන ඇය හැර දමා යා හැකි බව ය.⁴⁶

මෙම කථා පුවතෙහි වැදගත් අදහසක් වනුයේ සෙරන්දිබ්හි අක්ෂි වෙද්‍යවරයෙක් පිළිබඳ සඳහන් වීමය. ශ්‍රී ලංකාව මෙකල බටහිර ආසියානු රටවල් සමග පැවැති සබඳතා මෙවැනි කථා නිර්මාණය වීමෙහි ලා පසුබිම වන්නට ඇත. ඇතැම් විට ඉහත සඳහන් කළ ආකාරයට ජ්‍යොතිශ්‍යෙකු ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණියා සේම ශ්‍රී ලංකාවේ අක්ෂි වෙද්‍යවරයා ද එම ප්‍රදේශවලට යන්නට ඇතැයි මෙම කථා පුවතක්වශයෙන් අනුමාන කළ හැකිය. මෙකල අරාබිය සමග සෘජු වෙළෙඳ සහ සංස්කෘතික සබඳතා පැවැති බවට පැහැදිලි සාක්ෂි පවතී. මීට සමාන සිද්ධියක් පිළිබඳ ව මීට ඉහත දී පෙන්වා දුන් ඉබන් ෂහිරියාගේ ඉන්දියාවේ පුදුම (Marvels of India) කෘතියේ සර්පයන් දෂ්ට කිරීමෙන් පසු රෝග සුවපත් කිරීමේ පිළිවෙත් පිළිබඳ සටහන් තබා ඇත. එහිදී ඇල් බාර්ක්ෂාති (al- Barkshati) නම් සෙරන්දිබ්හි මේ සම්බන්ධයෙන් ප්‍රවීණ වූ දක්ෂ විශේෂඥ වෙද්‍යවරයෙක් නාගයන් වර්ග 3120 ක් දැන සිටි බව සඳහන් කරයි.⁴⁷ මෙම පුද්ගලයා ශ්‍රී ලංකාවේ වෙද්‍යවරයෙක්ද නැතහොත් මුස්ලිම් වෙද්‍යවරයෙක් ද යන්න නිශ්චිත නැත. එහෙත් ශ්‍රී ලංකාවේ වෙද්‍යවරයෙකුගේ නාමයක් අරාබි බසින් ව්‍යහාර කිරීමක් යැයි සිතීමට ඉඩ කඩ පවතී. නාවිකයෙකු වූ ඉබන් ෂහිරියාර් මෙම තොරතුරු දක්වනුයේ දෙරට අතර පැවැති වාණිජ සබඳතා පිළිබඳ සටහන් තබමින් ය. ඉහතින් සඳහන් කළ සින්බැඩ්ගේ දූත ගමනේ දී ශ්‍රී ලංකාවේ රජු යවන ත්‍යාග අතර ද ඖෂධීය නාගයෙකුගේ සමක් ද අඩංගු වී තිබේ. අබු අලි අහමද් උමාර් (Abu-Ali-Ahamad b Umar) හෙවත් ඉබන් රුස්තා ඉස්ෆාහාන් (Ibn Rusta Isfahan) පර්සියානු ගත් කතුවරයෙකි. ඔහුගේ ඉතා ප්‍රසිද්ධ විශ්වකෝෂය වූ කිතාබ් අල් අ-ලක් අන්-නෆිසා කෘතිය ලියන ලද්දේ ක්‍රි.ව. 903 දීය. එහි භූගෝල විද්‍යාත්මක පරිච්ඡේදයේ ශ්‍රී ලංකාවේ ඖෂධ පැලෑටි පිළිබඳව තොරතුරු දැක්වීමට අමතක කොට නැත.⁴⁸ al-Istākḥri (ක්‍රි.ව. 951) ලංකාවේ මුතු මැණික් පිළිබඳ දක්වා තිබේ.⁴⁹ ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳව පර්සියානු සම්භාව්‍ය සාහිත්‍යයේ පවා නිතර සඳහන් කරනුයේ එම ප්‍රදේශ අතර සබඳතා පැවැත්වීම හේතුවෙනි.

ඉමාම් පෙන්වා දෙන පරිදි ඉරානයේ හෆිස් (Hafiz of Shiraz ක්‍රි.ව. 1320-1389) කවියා හැර අනෙක් සියලු ම කවීන් තම කවිවල සෙරන්දිබ්හි ස්වභාවය සම්පත් පිළිබඳ ව සඳහන් කිරීමට අමතක

⁴⁶ Ibid., p.175

⁴⁷ Ibid., p.175

⁴⁸ *Kitāb al-a'lak an-nafisa-auctore Abu'Ali Ahmed ibn'Omar ibn Rosteh,(Book of the Rich and Costly Robes), Bibliotheca Geographorum Arabicorum, Vol. (Tome) VII, (ed. and trans.), M.J. De Goeje, Lugduni-Batavorum, Apud E.J. Brill, Leiden, 1892, p. 84*

⁴⁹ *Al-Istākḥri, Al-Masālik wa'l-Mamālik*, (ed.), De Geoeje, Brill, Leiden, 1854, p. 154

නො කළ බව ය. ඉරානයේ ජාතික මට්ටමේ කවියෙකු වූ Firduwsí (ක්‍රි.ව. 1020) ගේ පර්සියානු සම්භාව්‍ය සාහිත්‍යයේ වැදගත් රචනාවක් වූ ෂන් නමේ (Shah Nameh) හි ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳ සඳහන් කර ඇත.⁵⁰ ප්‍රසිද්ධ පර්සියන් කවියෙකු වූ උන්සුරි (Unsurí - ක්‍රි.ව. 1058) විසින් සස්නි හි සුල්තාන් මොහොමද්ගේ රාජ සභාවේදී ද ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳ සිහිපත් කර ඇති බව කියයි.⁵¹ මෙසේ දීර්ඝ ලෙස සාකච්ඡා කළ තොරතුරු අනුව පෙනී යන්නේ ප්‍රදේශ අතර සිදු වූ වාණිජ සබඳතාවලට පරිභාහිරව හෝ එම සබඳතා ඔස්සේ සංස්කෘතික සබඳතා ද පැවැති බවය. වෛද්‍ය විද්‍යාව හා වෙනත් ශාස්ත්‍රීය විෂයන් පිළිබඳ දැනුම හුවමාරුවක් හෙවත් අන්තර් ක්‍රියාවක් (Interaction) දෙරට අතර සිදු වූ බවත් එම සම්බන්ධතා තුළින් වාණිජ සබඳතා තහවුරු කර ගැනීමට අවශ්‍ය සුහදකාවයට අනියම් ආකාරයෙන් බලපා ඇති බවත් පෙනී යයි.

ඉබන් බුර්දාද්බේ සහ කැප්ටන් බුසාර්ග් දෙදෙනා (ක්‍රි.ව.10 වන සියවසේ දී පමණ) දක්වන පරිදි සිරාග් සහ බස්රා ඉතාමත් වැදගත් වෙළෙඳ වරායන් මෙන් ම ඕමාන් ප්‍රදේශයේ සොහාර් සහ මස්කට් ද වැදගත් වෙළෙඳ මධ්‍යස්ථාන ලෙස ප්‍රසිද්ධියට පත් වී තිබුණු බව ය.⁵² හෝමියුස් වඩා ධනවත් මෙන්ම වඩා ලාභ ගෙනදෙන ස්ථාන ලෙස ද සඳහන් කරයි. ඉබන් බුර්දාද්බේ විස්තර කළ මුහුදු මාර්ග පිළිබඳ දීර්ඝ විස්තරවලින් පැහැදිලි වන්නේ මෝසම් වැසි භාවිතයට ගෙන ගිය නාවික ගමන් පිළිබඳ අදහසකි. මස්කට් සහ සෝහාර් වරායවල සිට බටහිර ඉන්දියාව දෙසට ඔවුහු යාත්‍රා කළ අතර එය මාර්ග දෙකකින් යුක්ත විය. සින්ද් ප්‍රදේශයේ වෙළෙඳාම් කිරීමේ දී දේබාල් ප්‍රදේශය ද දකුණු ඉන්දියාව සමග ගනුදෙනු කිරීමේදී කුලම් මාලි වැදගත් වූ අයුරුද සඳහන් කරන අතර ම එම ගමනේ ශ්‍රී ලංකාව හරහා යමේදී එහි වරායන් ද වැදගත් වූ අයුරු සඳහන් කර තිබේ. කැප්ටන් බුසාර්ග් දක්වන පරිදි ශ්‍රී ලංකාවේ වරායන් පසු රත්තරං භූමිය හෙවත් ජාවා සුමාත්‍රා පසු කොට දකුණු චීන මුහුදින් හනොයි සහ කැන්ටන් දක්වා යා හැකි බව ය.⁵³ මෙකල ඉස්ලාමීය වෙළෙඳාම් සාර්ථක වීමට ඇතැම් ප්‍රදේශවල හා වෙළෙඳාමට ප්‍රස්තුත වූ වාණිජ මධ්‍යස්ථානවල තිබූ සාමාකාමී වාතාවරණය ප්‍රධාන කරුණක් විය. එක් අතකින් උමයියාද් හා අබ්බාසිද් අධිරාජ්‍යය යටතේ මැදපෙරදිග වූ සාර්ථක පාලනය මෙන් ම අනෙක් පසින් ඇත පෙරදිග චීනයේ වූ ටාං අධිරාජ්‍යය සමයේ වෙළෙඳාම් දියුණු වීමත් ඉන්දියානු සාගරයේ වෙළෙඳාම කෙරෙහි අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් බලපාන ලදී.

⁵⁰ S.A. Imam, “Cultural Relation between Sri Lanka and Iran”, in Senake Bandaranayaka et, al., (eds.), **Sri Lanka and the Silk Road of the Sea**, The Sri Lanka National Commission for UNESCO and the Central Cultural Fund, Colombo, 1990, p.175

⁵¹ Ibid., p.175

⁵² G.F. Hourani, **Arab Seafaring in the Indian Ocean in Ancient and Medieval Times**, Princeton University, Princeton, 1951, and Khayats, Beirut, 1963; p. 71; Andre Wink, , **Al-Hind: The Making of the Indo-Islamic World-Early Medieval India and the Expansion of Islam 7th to 11th Centuries**, Vol. 1, Oxford University Press, Delhi, 1990, p. 81

⁵³ **Buzurg Ibn Shahriyar, Kitāb ‘Ajāyab-ul-Hind or The Book of the Marvels of India**, English Translation by L. Marcel Devic, The Golden Dragon Library, London, 1928, 4

ඉහත සඳහන් කළ අබුබකයාගේ සෙල්ලිපියට අමතරව මන්නාරම් දකුණු ප්‍රදේශයේ පුලියන්තිව් නම් ස්ථානයෙන් හමු වූ අරාබි සෙල්ලිපිය ද මෙකල ශ්‍රී ලංකාව සමග පැවැති සබඳතා පිළිබඳ යම් අදහසක් ලබා දීමට සමත් වෙයි. දැනට මෙම ලිපිය කොළඹ ජාතික කෞතුකාගාරයේ ලියාපදිංචි දරන 24.5 7 138 20 අංක යටතේ තබා තිබේ. යාපනේ දිසාපති සිටි ඊ. ආර්. අයර්ටන් මෙම ලිපිය ප්‍රථමයෙන් අධ්‍යයනයට බඳුන් කර තිබේ. ඔහු හඳුනා ගෙන ඇති පරිදි එහි පාඨය මෙසේ දක්වයි. මෙම ප්‍රශස්තිය දෙවියන්ට ය. දෙවියන්ගේ නාමයෙන් එය දයාවන්ත වූ කරුණාවන්ත වූ දෙවියන්ට ම දෙමි. දෙවියෙක් නැත. එහෙත් එහි දෙවියෙකි. ඔහු කිසිම සහායකයෙක් නොමැතිව වැඩ සිටි මහමද්තුමා දෙවියන්ගේ ශුද්ධවන්තයෙකි. දෙවියන්වහන්සේ ආශීර්වාද කරනවා පමණක් නොව ඔහුගේ පවුලට ද ආශීර්වාදය කර ඔවුන් නිරතුරුව ම රකී.⁵⁴ අනමඩ් සමීර් මහතා විසින් කයිරෝගි අල් අසාර් විශ්වවිද්‍යාලයේ ඒ සමක් මහතාගේ උදව් ඇතිව මෙම ලිපිය නැවත කියවීමට උත්සහ කළ අතර එහි කැඩී බිඳී ගිය වාක්‍ය සකසා මුළු සෙල්ලිපිය ම නැවත ඉදිරිපත් කළේය. එය මෙසේය. සියළු ප්‍රශස්තීන් අල්ලා දේවියන්ටයි. අල්ලාගේ නාමයෙන් මම පටන් ගනිමි. අල්ලා අබියස ගැත්තෙක් නො මැත. ඔහු එකම පුද්ගලයාය. කිසි කෙනෙකුට ඔහු හා සම විය නොහැකිය. මහමද්තුමා යනු අල්ලාගේ පණිවිඩකාර දුතයෙකි. අල්ලා ඔහුට ආශීර්වාද කරනු ලැබේවා. ඔහුගේ කරුණාව සියල්ලන්ගේ සාමය පිණිස වේවා. සියළු සත්ත්වයෝ මරණයට පාත්‍ර වන්නා හූ ය.⁵⁵ මෙහි ඇති අක්ෂර බැග්ඩැඩ්වල කුර්ඛ අක්ෂර හා ඉතාමත් සාමාන්‍ය බවත් එම සෙල්ලිපිය හිජ්රා වර්ෂ 300-400 අතර කාලයට එනම් ක්‍රි.ව. 9-10 සියවසේ අතර කාලයට අයත් විය හැකි බවත් ඔහු වැඩි දුරටත් සඳහන් කරයි.⁵⁶ මෙම ලිපිය හා සමකාලීන තවත් ලිපියක් අනුරාධපුර පුත්තලම මාර්ගයෙන් හමු වී තිබේ. අවාර්ය සමීර් මහතාගේ අදහස අනුව මෙය කලීගුරික් මොරොක්කෝ භාෂාවෙන් ලියා ඇති අතර ක්‍රි.ව. 9-10 සියවසට අයත් විය හැකිය බව ය.⁵⁷

මෙසේ අධ්‍යයනය කළ සෙල්ලිපි තුන සහිත සොහොන් ගල් අරාබි ජාතිකයන් මිය ගිය පසු ඒ මත සවිකරන ලද ස්මාරකයන්ය. ඇතැම් ඒවා අරාබියෙන් ම ගෙනෙන ලැදැයි සැක කළ හැකිය. මෙයින් පැරණිම සෙල්ලිපිය හා සම්බන්ධ වන පුද්ගලයා පූජකයෙකු හෝ ඉස්ලාම් ගුරුවරයෙකු බව හඳුනා ගෙන ඇති අතර අනෙක් පුද්ගලයන් මෙහි පදිංචි වී සිටි වෙළෙඳුන් ගෙන් අයෙකු විය හැකිය. මෙම අරාබි සොහොන් ගල්වලට අමතරව මෙකල බටහිර ආසියානු ප්‍රදේශ සමග පැවැති සබඳතා තහවුරු කරන වෙනත් පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක අතර මැටි බඳුන් සහ කාසි ද වැදගත් වේ. ඒ අනුව

⁵⁴ fuu ,smsfha we;s wrdì Ndldfjysu igyk bx.S%is wl=rska fh¥ mßj¼4;kh i|yd n,kak'Mahamed Samir, “Recent Archaeological Finds”, **Moor’s Islamic Cultural Home Souvenir**, 111, Colombo, 1970-76 , p. 46; Mohamad Sameer Bin Hajie Ismail Effendi, “Archaeological Evidence of Early Arabs in Ceylon”, **op.cit.**, p. 32; Somasiri Devendra, , “New Light on Some Arabic Lithic Records in Sri Lanka”, **Sri Lanka and the Silk Road of the Sea**, pp. 209-219

⁵⁵ Somasiri Devendra, “New Light on Some Arabic Lithic Records in Sri Lanka”, **Sri Lanka and the Silk Road of the Sea**, The Sri Lanka National Commission for UNESCO and the Central Cultural Fund, Colombo, 1990,pp. 209-219

⁵⁶ Mohamad Sameer Bin Hajie Ismail Effendi, “Archaeological Evidence of Early Arabs in Ceylon”, **Moor’s Islamic Cultural Home Souvenir**, Colombo, 1944-1965, pp.31-38

⁵⁷ Mahamed Samir, “Recent Archaeological Finds”, **Moor’s Islamic Cultural Home Souvenir**, 111, (Colombo, 1970-76) , p. 46

අබ්බාසිද් කාලීන් රාජ වංශයට අයත් කාසි වෙළඟර වතුයායෙන් සහ තෙලින්ගිපත ස්ථානයෙන් කාසි කිහිපයක් සොයා ගෙන ඇත.⁵⁸ අනුරාධපුර කෞතුකාගාරයේ තබා ඇති රොබින් මහතාගේ එකතුවෙහි ඇති නිරුකේෂ්වරම්වලින් හමු වූ අරාබි මැටි බඳුන් ද වැදගත්ය. මෙහි කැබලි 4 ක් දක්නට ලැබේ. එම හතරෙන් එකක් කොළපාට වන අතර එය බඳුනේ අඩිය පමණක් වේ. මෙ කාලපරිච්ඡේදයට ම අයත් යැයි සැලකිය හැකි හට්ටි මුට්ටි ලෙස වර්ග කරන ලද අරාබි මැටි බඳුන් ද වේ. මුට්ටි ගැටිති මෝස්තරවලින් යුක්ත ය. මාන්තේයිවලින් හමු වූ ලියාපදිංචි අංක. 10-6-9 මැටි බඳුන් කැබලි 9 ද මෙකල පර්සියන් ගල් සම්බන්ධතා සඳහා උදාහරණයෝ ය. එසේ ම ලියාපදිංචි අංක. 11 -5 5 අතර මාන්තේයිවලින් හමු වූ දූතට අනුරාධපුර කෞතුකාගාරයේ තබා ඇති මැටි බඳුන් කොටස් ද වැදගත් වේ.

මාන්තේයිවලින් හමු වූ දූතට කොළඹ කෞතුකාගාරයේ තබා ඇති ඉස්ලාමීය මැටි බඳුන් කැබලි

මීට අමතරව අහයගිරියෙන් හමුවූ මැටි බඳුන් කිහිපයක් ද මැදපෙරදිග ප්‍රදේශයට අයත් බව සොයා ගෙන තිබේ. මෑත කාලයේ ගාලු වරායේ සිදු කළ කැණීම මගින් අරාබි ලංකා සබඳතා පිළිබඳ තොරතුරු අනාවරණය වී තිබේ. මෙම වරාය වැදගත් වූයේ පශ්චාත් මධ්‍යයතන යුගයේ සිට ය. යුරෝපීය සමයේ වඩාත් සාර්ථක ලෙස වාණිජ කටයුතු සඳහා භාවිතයට ගත් වරායකි. මෙහි කරන

⁵⁸ Venetia Porter, “Islamic Coins Found in Sri Lanka”, **op.cit.**,p. 225; Harun al-Rashid A.H. 170-193 (A.D.786-809) AV(gold) B.M.C. (Catalogue of Oriental Coins in the British Museum) I, No. 149, see. H.W. Codrington, **Ceylon Coins and Currency**, Memories of the Colombo Museum Series A, No. 3, Colombo, 1924, p. 157

ලද කැණීම බෙහෙවින් සාර්ථක විය. වරාය ආශ්‍රිතව කෙරුණු නව පර්යේෂණ ඉදිරිමඟ හෝ අලුත්වැඩියා මෙන් ම සංවර්ධන කටයුතු නිසා මුල් කාලීන ඓතිහාසික දත්තයන්ගේ විනාශය සිදු වී ඇත.

මෙයට සමුද්‍රික පුරාවිද්‍යාඥයන් ගේ අවධානය යොමු වූයේ මෑතක දීය. 1992 දී ගාල්ල කොටුව ලෝක උරුම ස්මාරකයක් ලෙස නම් කර තිබීම ද එහි වැදගත්කමට හේතු විය. මෙහි කැණීම් කටයුතු පර්යේෂණවල දී පුරෝගාමීව කටයුතු කරනු ලැබූයේ Sri Lanka Sub-Aqua Club සහ Maritime Heritage Trust ආයතනවල නියෝජිතයන් ය. මෙහි කැණීම්වල දී මැදපෙරදිග සම්භවයක් ඇති මැටි බඳුන් කැබලි 5 ක් හමු වී තිබේ. ලා කහ පාටට හුරු මේවා ජෝගුවල කැබලි වේ. 8 වන සියවසින් පසුව පමණ කාලයට අයත් මේවා පර්සියන් හා රතු මුහුදු කලාපයට අයත් වේ. නමුත් ඉස්ලාමීය වීදුරු බඳුන් කැබලි හමු වී නැත. මීට අමතරව විවිධ මිශ්‍ර ස්වභාවයක් ඇති මැටි බඳුන් කැබලි ද හමු වී තිබේ. ප්‍රමාණය කැබලි 9 කි. දිගු බෙල්ලක් සහිත ජෝගුවල කැබලි ද වේ. (Trumpetnecked Jar) මේවා සමස්තයක් ලෙස කුඩා හා මධ්‍ය ප්‍රමාණයෙන් යුක්තය.⁵⁹ පර්සියන් ගල් සබඳතා පිළිබඳ ඉතා වැදගත් සාක්ෂි අනාවරණය වූයේ සමුද්‍රික කැණීම්වලිනි. එහි දී ගල්වලින් නිර්මාණය කරන ලද නැව්ගරම් ගල් හමු වී තිබේ. මේවා ටොන් 1 ක් පමණ බර වන අතර ඕමානයේ නිෂ්පාදනය කරන ලදැයි බොහෝ දෙනාගේ විශ්වාසය වී ඇත. මේ සමග හමු වූ අවුරුදු 500 ක් පමණ පැරණි යැයි සැලකෙන දූවයෙන් නිර්මාණය කරන ලද නැව්ගරම ද ඉතා වැදගත්ය. මෙම දූව නැව්ගරම් සහ ගල් නැව්ගරම්⁶⁰ බොහොමයක් භාවික කරන ලද්දේ අරාබීන් විසින් යැයි විශ්වාස කරනු ලැබේ.

ශ්‍රී ලංකාව සමග මෙසේ සබඳතා පවත්වමින් සිය වාණිජ මෙන් ම සංස්කෘතික අවශ්‍යතාවයන් ද ඉටු කර ගනු ලැබූ අරාබිහු ඉන්දියන් සාගරයේ ප්‍රබල වාණිජ ආධිපත්‍යයක් ඇති කර ගෙන සිටියහ.

⁵⁹Moira Tampoe, Moira, “The Spice Island Route: Sri Lanka’s Participations in Maritime Trade and the Archaeological Evidence from Mantai and Galle Harbour”, **Sesquicentennial Commemorative Volume of the Royal Asiatic Society of Sri Lanka, 1845- 1995, Colombo, 1995, pp.176-177**

⁶⁰www.co.@mritimelanka